

elektront nevezik? Nem tudjuk. Vagy számolnunk kell egy újabb testcskével megismerése érdekében, a neutrinoval, vagy kis neutronnal, melynek tömege ezerszer kisebb lenne a neutronénál s amely valamiképp egy fél protonnak felelne meg? Egyelőre rejtély, de az bizonyos, hogy egyre pontosabb adataink vannak az atomok szerkezetéről. (Varga Gábor)

FILM ÉS ZENE. A film a legujabb művészet. Eszközeiben teljesen konkrét. Ismétlésre, többszöri befogadásra nem alkalmas. A legjobb filmet sem lehet háromszor megnézni. Semmiféle elmélyülést nem kíván. A zene egyike a legősibb művészeteknek. Önmagában teljesen elvont. Ismétlése nemcsak lehetséges, de elkerülhetetlen. Játéklehetősége sokszoros és végtelenül variálható.

Művészetek találkozására új és önálló műfajokat hoz létre. Így a dráma és a zene találkozásából ered az opera, az egyházi költészet és a zene összekapcsolása teremti meg az oratóriumot.

Új művészetünk, a film meglehetősen intenzív vonatkozásba kerül a zenével. Ebből a kereszteződésből adódik és áll fenn egy új műfaj szintézisének lehetősége. A film gyors fejlődése azonban voltaképpen csak technikai és szerepjátszási fejlődés. Műfaji szempontból nézve pedig a hangosfilm nem egyéb mechanizált drámánál, nagyobb térbeli szabadsággal. Mai stádiumának kifejlődése egész szokatlan módon következett be.

Századunk félelme a metafizikától, ez a riadt menekülés a realitásba: a technika elvitathatatlan vívmánya a kultúrával szemben. Ugyanez a technika kitermel azonban egy új művészetet, amelynek kezdetben veszedelmes hajlamai vannak a metafizikára: a filmet. Ennek a hajlamnak legfőbb oka, hogy az új művészet, amely egyébként tökéletes gépi pontossággal ábrázolja a világot térben és időben minden akadályt legyőzve, ez az új művészet néma. A filmhős nem mutatkozhat be, nem mondhat el semmit életéből, kifejezési formája szimbólikus, elvont, általános. Az első években ezen a hibán a „beszélő“ segített, aki a vásznon előtt ülve „bemondta“ a szereplők nevét, a különben érthetetlen fordulatoknál az összefüggést, a szerelmi vallomást és így tovább. Beszélt a film szereplőiről és szereplőikért. Helyét később — és ez veszélyes foka volt a film fejlődésének — felirat foglalta el, amely a film legnagyobb vonzóerejét, tömörségét, a száguldó tempót károsította meg. Ezenkívül bizonyos mértékben elvonta a nézők figyelmét a filmtől és kétségbejuttatta a lassan olvasó közönséget. Ezt a film alkotói jól tudták és a némafilm utolsó éveiben érezhető is volt igyekezetük, mellyel ezt az idegen elemet kiküszöbölni, vagy legalább redukálni akarták. Ezen a ponton kezdődött a zene szerepe a filmben.

Egy film-esztétánk véleménye szerint a mozi-zene célja csak az volt, hogy a film némaságát eltakarja. Ez tévedés. A látás és a hallás egymáshoz való viszonyának tisztázása adja meg erre a kérdésre a helyes feleletet.

A látás és a hallás fiziológiai folyamata a fény és a hang természetének megfelelően játszódik le szervezetünkben. A fény utja visszaverődés, vagy abszorbeálás által elzárható. A hang természete más. A legtöbb szilárd anyag a hangnak csak egy részét veri vissza, a maradékra pedig rezonálással reagál, mint új hangforrás. Ezért van az, hogy szemünket le tudjuk hunyni, fülünket nem. Hiábavaló is volna egy — a szemhéjnak megfelelő — fülfedőnk, avval a hang hatását kikapcsolni nem tudnók, hiszen a hang nemcsak a fül nyílásán át jut el a dobhártyáig, hanem a fej minden rezonáló részén keresztül. Ez a különbség magyarázza meg azt is, hogy a vakság állapotát el tudjuk képzelni a ma-

gunk személyére is, de a süketségét nem. Akusztikai érzékeléseinket nem feltétlenül kísérik vizuális élmények, de az események és mozgások vizuális érzékelése legtöbbször hanghatásokkal van összekapcsolva, melyek egyben magyarázatai is a látottaknak.

Amikor a mozikból eltűnt a „Sprecher“, helyét a karmester, vagy a zongorista foglalta el. Tehát ő beszélt, ő magyarázta meg mindazt, amit a felirat nem tudott megmagyarázni. Nemcsak a film némaságát takarta el, hanem több értelmet adott a cselekménynek. És ahogy a némafilm fejlődése útján fokozatosan csökkent a feliratok fontossága, úgy nőtt a kísérőzene jelentősége. Most már nemcsak a tömeg moráját jelezte egy Beethoven-nyitány dobübürgése, hanem lassan kifinomodott a mozikarmesterek izlése, a szerelmi jeleneteknél érzéki hegedük, a hajszánál pompás accelerandók, a temetésnél a Chopin-gyászinduló hangzottak fel. A közönség már hozzá is szokott a mozi-zene repertoárjához és a zenéből már előre tudta, hogy mi következik a filmen. Ezen a bajon úgy segített a modern némafilmipar, hogy minden nagyobb filmhez külön zenét komponáltatott. (Az ilyen film és a balett közötti különbség csak annyi, hogy a balettben a mozgás a színpad területére van korlátozva s ezért csak stilizálás útján érheti el kifejezési lehetőségeit. A balett szereplői nem is utánozzák a beszédet, míg a némafilm azt a látzatot akarta kelteni, hogy hallunk.)

A következő fokozat, a hangosfilm, bár a film összes adottságaihoz technikailag szervesen és precízen hozzákapcsolta a zenét, mindeddig nem volt képes művészi és műfaji kapcsolatot teremteni. A felsorolt különbségek és ellentétek nem is kedveznek egy szerencsés szintézisnek. A mai kapcsolat a zene és film között szomorú eredménye a vaktában összeszedett és üzleti szellemtől áthatott nagyipari termelésnek. Gyári áru a film. Hozzá hasonlóan szomorú művészi termék kevés van, talán még legközelebbálló méretben és színvonalban egyaránt a századforduló ponyvaregényirodalma. Egy évtizedes rövid múlt alatt sikerült egy a művészettörténelemben eddig példátlan konfliktust megteremtenie és fenntartania. A mai helyzet az, hogy valójában nincs egymáshoz tartozó film és zene.

A filmoperett zenéje tánczene s így ismételtetése és elterjedése a filmtől függetlenül adott. A filmdrámák csak alkalmilag használnak zenét — s ez őszinte bevallása a konfliktusnak — vagy pedig rosszul használják, az egyes filmdarabok részére külön írt zene formájában, melyet a közönség egyetlen egyszer hallgat meg, azután elfelejti. Egy másik irányzat a némafilm szokásaihoz nyúl vissza és már ismert komoly zenét helyez a film mögé, ami néha sikerül ugyan pillanatnyi hatás szempontjából, egyébként azonban a fejlődésnek zsákuccát jelent. Egy régebbi próbálkozás: megfilmesíteni adott zenedarabokat, (pld. Csajkovszky 1812. nyitánya) megbukott, mint több hasonló kísérlet. Egész kevés azoknak a filmeknek száma, amelyek tartalmuknál fogva alkalmat adnak zenére. Ilyenek a zeneszerzők életéről szóló, továbbá egy-egy énekes hangja köré szőtt filmek. Hasonlóak a folklór-filmek is. Ezekből azonban következtetni és általánosítani nem lehet.

Ez a mai helyzet. Egyetlen műfaj van, amelynek létjogosultsága igazolható és, amely a film és a zene összeillő karakterelemeit úgy tudja felhasználni, hogy abból egy új művészet kialakulására is lehet következtetni. Ennek az új műfajnak tudatosan számolnia kell elsősorban avval a ténnyel, hogy a mozi nem kultikus művészet, a moziba csak betérünk, nem öltözünk különlegesen fel hozzá, mint egy társadalmi eseménynek is számító koncerthez. Tehát a megfelelő zenének fel kell adnia

kultikus jellegét, magasabbrendű és zárt formák helyett sokszor és a programnak megfelelően ismétlődő pregnáns motívumokkal kell dolgoz-
nia. Továbbá számolnia kell azzal, hogy a film megismételhetetlen, il-
letve ismétlése, mint minden élő mozgás mechanikus ismétlése, nevetsé-
gesen hat. (Bergson!) Az egyedüli védekezés ez ellen az ugyancsak
bergsoni elv alapján lehetséges: élettelen testek élet utánzó mozgásá-
nak ismétlésével.

A fenti kritériumok pontosan illenek egy műfajra: a rajz-, vagy
trükkfilmre. És egy zenei irányra, amelyet jobb híjján hypermodern ze-
nének neveznek. A műfaj és a hozzávaló zene itt állnak teljes felszere-
léssel, utrakészen. Ne tévesszen meg bennünket, hogy csak szatira és
karikatúra a témájuk. Szatirák és karikaturák hoztak már új művésze-
teket világra. És ma egyre világosabban látható, hogy ez a film-zene-
konfliktusból született új műfaj fog szembeszállni a huszadik század
indusztrializált művészetének tarthatatlanságával. (S. O.)

V I L Á G S Z E M L E

Ennek a hónapnak eseményei közül kétségtelenül legnagyobb jelentő-
ségű Őfelsége II. Károly király londoni látogatása, amely sokkal nagyobb
ünnepélyességgel és sokkal szélesebb sajtó-visszhanggal folyt le, mint az
Angliában a kisebb hatalmak államfőinek látogatásai alkalmával szoká-
sos. Ami Romániát illeti, Csehszlovákia földarabolása és a kisanant szét-
esése után az ország-vezetőjének látogatása Angliában és Párizsban új
kapcsolatok teremtését és a régi szövetségeknek új alapon való kiszélesí-
tését jelenti és egyben azt is jelzi, hogy Románia az új konstellációban
olyan új szerepre és olymértvű önállóságra törekszik, amilyent eddig
csak nagyhatalmak érthettek el. A kisebb államok közül ezt még csak
Lengyelország kísérte meg, de bár ez úgy gazdasági, mint számbeli és
katonai erejét tekintve, országunkat felülmulja, külpolitikai önállóságra
szert tenni nem tud, mert azt az agresszív és revíziós, totális nagyhatal-
makkal szövetségbe akarta elérni, amelyeknek határokat és szerződéseket
romboló háborús és terjeszkedő politikája (ahogy ők mondják: „dínami-
kája“) nem engedi meg, nem *engedheti meg* kisebb szomszédoknak, külö-
nösen szomszédoknak, legyenek azok akár szövetségesek is, hogy az övé-
kétől valamiben is eltérő utakon járjanak. Így pl. Németország, amely
Lengyelországot jó szolgálatai fejében részesítette a csehországi konc-
ból, ugyszólván rácsapott, amikor az Kárpát-Ukrajna felosztását akarva,
Magyarország és Olaszország felé keresett közvetlen utakat. Románia
már csak azzal is szerencsésebben választotta meg a külpolitikai önálló-
sághoz vivő utat, amennyiben ez az út *Anglián* keresztül vezet, amely a
totális államoknál messzibb is esik Romániától, hatalmasabb is, nemzet-
közi helyzetében biztonságosabb is Németországnál és Olaszországnál és
így sokkal nagyobb önállóságot engedhet meg az ő érdekeit is képviselő
kisebb szövetségeseknek, mint amazok. II. Károly király Őfelségének
nagyszabású fogadtatásával az angol diplomácia nem átalotta máris de-
monstrálni, hogy az angol-román kapcsolatok új alapon való kimélyítésé-
ben a nagy Anglia éppugy érdekelve van, mint a hozzá képest kicsiny Ro-
mánia, hogy keleteurópai, fekete-tengeri és közel-keleti érdekeinek védel-
mében Romániával egyenlő félként tud együttmenni, hogy segítségre se-